

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кафедра фундаментальних та юридичних дисциплін факультету №6

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

**з навчальної дисципліни «Методологія наукових
досліджень у сфері правоохоронної діяльності»
вибіркових компонент освітньої програми
другого (магістерського) рівня вищої освіти**

081 Право (правозастосування)

За темою: «Реалізація права: методологічні проблеми»

**Харків
2023**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 25.09.2023 №8

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023 № 5

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 22.09.2023 №8

Розглянуто на засіданні кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6 (18.08.2023 №8).

Розробники:

1. Професор кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін факультету №6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент І.М. Погрібний.
2. Завідувач кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін факультету №6 ХНУВС, кандидат юридичних наук, доцент Ю.А. Холод.
3. Доцент кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін факультету №6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент О.С. Гиляка.

Рецензенти:

1. Доцент кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент О. С. Передерій.
2. Професор кафедри теорії та історії держави і права факультету №1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук І. Л. Невзоров.

План лекції.

- 1. Поняття й основні форми реалізації норм права.**
- 2. Правозастосування як форма реалізації норм права.**
- 3. Основні стадії процесу застосування норм права.**
- 4. Акти застосування норм права: поняття, ознаки, види.**
- 5. Правозастосовчі помилки як вид юридичних помилок.**

Рекомендована література:

1. Бринцев В., Андрущенко І. Застосування та інтерпретація стандартів (принципів) правової держави в конституційному судочинстві // Вісн. Конституц. Суду України. - 2008. - № 2. -С 73-83; №3.- С. 67-77.
2. Бобровник С.В. Акт застосування права // Юридична енциклопедія: В 6 т. /Редкол.: Ю.С. Шемчушенко (голова редкол.) та ін. - К.: Укр. енцикл., 1998. - Т. 1: А - Г. - С.75-76.
3. Бобровник С.В. Аналогія закону // Юридична енциклопедія: В 6 т. /Редкол.: Ю.С. Шемчушенко (голова редкол.) та ін. - К.: Укр. енцикл., 1998. - Т. 1: А - Г. - С. 105.
4. Бобровник С.В. Аналогія права // Юридична енциклопедія: В 6 т. /Редкол.: Ю.С. Шемчушенко (голова редкол.) та ін. - К.: Укр. енцикл., 1998. - Т. 1: А - Г. - С. 105.
5. Бобровник С.В. Індивідуальні акти // Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемчушенко (голова редкол.) та ін. - К.: Укр. енцикл., 1999. - Т. 2: Д - Й. - С.679-680.
6. Бобровник С.В. Правове регулювання суспільних відносин та реалізація права //Правова держава. Щорічник наук. праць Ін-ту держави і права ім. В.Н. Корецького НАН України. – К., 1996. – Вип. 7. – С.103-108.
7. Богінич О.Л. Гарантії застосування норм права // Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемчушенко (голова редкол.) та

- ін. - К.: Укр. енцикл., 1998. - Т. 1: А-Г.- С.553-554.
8. Гнатюк М.Д. Загальна характеристика застосування права як особливої форми його реалізації // Часоп. Київ, ун-ту права.-2005.-№ 4.-С. 47-52.
 9. Ліщина І. Регулювання реалізації рішень Європейського Суду з прав людини // Право України. — 2001. — №5. — С. 42—431
 - 10.Лутковська В. Застосування судами України при здійсненні правосуддя ст.6 Конвенції про захист прав і основних свобод людини // Право України. - 2004 - №8. - С 30 – 32.
 - 11.Лученко Д. Електронна петиція як форма оскарження рішень, дій або бездіяльності суб'єктів публічної влади. Право України. 2018. №11. С. 53-64.
 - 12.Касяненко Ю.Я. Обставини застосування права // Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемчушенко (голова редкол.) та ін. - К.: Укр. енцикл., 2002. - Т. 4. - С.229.
 - 13.Макаренко Л. О. Реалізація правових приписів: загальнотеоретичні проблеми / Л. О. Макаренко // Держава і право.—2000.—Вип.5—С. 3 - 9;
 - 14.Павлишин О. Правозастосування як об'єкт філософсько-правових досліджень // Право України. – 2004 - №8. - С 21 - 25;
 - 15.Пархоменко Н. М. Реалізація норм права // Юридична енциклопедія : в 6 т. — К. : Укр. енцикл., 2003- — Т. 5- — С. 246;
 - 16.Погрібний І.М. Особливості помилок у застосуванні права в залежності від стадії правозастосовного процесу // Наук. вісник Львівського держ. ун-ту внутр. справ. – Серія юридична. – 3б. наук. праць. – Львів. – 2010.
 - 17.Пугач С.С. Суб'єкти застосування норм права: загальнотеоретичний аспект // Науковий вісник Херсон. Держ. ун-ту. Сер. Юрид. науки. 2013. Вип. 6. Том 1. С. 10-12.

- 18.Рісний М. Проблеми розсуду у застосуванні національними держаними органами норм Конвенції // Право України. -2000.-№ 11.-С 40-42.
- 19.Рабінович П.М. Прогалини у праві // Юридична енциклопедія : в 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : Укр. Енцикл., 2003. – Т. 5. - С. 148.
- 20.Селівон М. Гармонізація положень національного законодавства з нормами міжнародного права та їх застосування в практиці Конституційного Суду України // Вісн. Конституц. Суду України. - 2003. - № 3. - С 36-51.
- 21.Тарахонич Т. І. Реалізація норм права (теоретико-правові аспекти). — К., 2002. —135 С.
- 22.Шевчук С. Судова правотворчість: світовий досвід і перспективи в Україні. - К.: Реферат, 2007. - 640 с.
- 23.Прус Е.У. Помилка при застосуванні права. Поняття та характеристика // <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/306/Prus%20Pomilka%20pri%20zas2.pdf?sequence=1&isAllowed>

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. <https://rada.gov.ua> - офіційний портал Верховної Ради України.
2. <https://www.kmu.gov.ua/ua/npasearch> - єдиний веб-портал органів виконавчої влади (Урядовий портал).
3. <http://www.ccu.gov.ua/> - офіційний веб-сайт Конституційного Суду України.
4. www.president.gov.ua - офіційний веб-сайт Президента України.
5. <http://www.ombudsman.gov.ua/> - офіційний сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.
6. <http://www.vru.gov.ua/> - Офіційний сайт Вищої ради правосуддя.
7. <http://www.rnbo.gov.ua/> - Офіційний веб-сайт Ради національної безпеки і оборони України.
8. <https://rp.gov.ua/home/> - офіційний сайт Рахункової палати України.

1. Поняття й основні форми реалізації норм права.

Втілення в життя правил поведінки, що представляють зміст права, здійснюється в процесі реалізації норм права, тобто поведінки суб'єктів права відповідно вимогам норм права(заборони, дозволу, зобов'язання).

Отже, *реалізація норм права - це втілення положень правових норм у фактичній поведінці (діяльності) суб'єктів права.* Реалізацію норм права як особливий процес можна розглядати з об'єктивної і суб'єктивної сторони. Об'єктивна сторона реалізації норм права являє собою виконання правомірних дій у місцях і в терміни, передбачені нормами права. Суб'єктивна сторона – являє собою відношення суб'єкта до правових вимог і стан його волі в момент здійснення дій, що встановлюються правом.

Норми права можуть бути реалізовані в різних формах: у правовідносинах і поза ними, за участю державних органів і без них. Форма реалізації права залежить від особливостей гіпотез і диспозицій правових норм, специфіки суспільних відносин, що ними регулюються, характеру поведінки суб'єктів, що реалізують правові норми.

Відповідно до цього розрізняють такі форми реалізації норм права:

- використання;
- виконання;
- дотримання;
- застосування.

Використання норм права - це форма реалізації правових норм, що складається в здійсненні тими чи іншими суб'єктами прав чи свобод, закріплених у відповідних нормах права.

Для використання норм права характерною є поведінка суб'єктів, що виражається у використанні юридичних можливостей, вилучення користі з положень, що містяться у нормах права. Починаючи, наприклад, з продажу чи дарування речі, власник здійснює своє право володіння, користування, розпорядження майном шляхом використання прав, наданих йому відповідною нормою права. Особливістю використання норм права є те, що

суб'єкт сам вирішує використовувати чи утриматися від використання суб'єктивного права, що йому належить. На відміну від дотримання і виконання норм права, що можуть бути як добровільними, так і примусовими, його використання може бути лише добровільним.

Виконання норм права - це форма реалізації норм права, що знаходить своє вираження в діях суб'єктів щодо здійснення зобов'язуючого розпорядження права. Якщо норма права містить обов'язок, то простого утримування суб'єкта від здійснення визначених дій вже недостатньо. Більш того, у деяких випадках воно може кваліфікуватися як протиправна поведінка.

Особливою рисою виконання норм права є активна поведінка суб'єктів: вони здійснюють дії, що відповідають юридичним нормам, тобто виконують покладені на них активні обов'язки. Наприклад, обов'язок батьків утримувати неповнолітніх дітей і забезпечити їм певний рівень освіти, чи своєчасне заповнення і подача до органів податкової адміністрації декларації про доходи.

Дотримання норм права - це форма реалізації норм права, що знаходить своє вираження в узгодженні суб'єктами своєї поведінки з нормами-заборами. Дотримання норм полягає в тому, що суб'єкт утримується від порушення заборон, що містяться у тих чи інших правових нормах. Характерна риса даної форми - пасивна поведінка суб'єктів: вони не здійснюють дій, що заборонені нормами права, і в такий спосіб реалізують правові заборони. Наприклад, утримання громадянина від спроб вивезти за кордон держави предмети, заборонені для вивозу, чи дотримання швидкості руху автомобіля в місті 60 кілометрів на годину.

Правозастосування як особлива форма реалізації норм права.

Поняття і риси.

Особливою або як інколи називають її складною формою реалізації норм права є правозастосування, що характеризується низкою ознак, які істотно відрізняють цю форму від використання, виконання і дотримання норм права:

- по-перше, застосування норм права - це діяльність, що здійснюється тільки відповідними державними органами, посадовими особами чи з їх доручення суспільними структурами;
- по-друге, застосуванню норм права притаманний державно-владний характер. Застосування - один з видів державної діяльності і здійснюється від імені держави чи уповноважених їм суб'єктів і тому є обов'язковим для всіх адресатів;
- по-третє, правозастосування має індивідуально персоніфікований характер, оскільки це рішення конкретної справи, життєвого випадку, певної правової ситуації, "прикладення" норм права до конкретних осіб, у конкретних обставинах;
- по-четверте, застосування норм права має активний творчий характер, оскільки це завжди інтелектуальна діяльність, для застосування норм права необхідно свідомо проводити ряд дій;
- по-п'яте, правозастосування має процедурно-процесуальний характер, оскільки воно триває в часі, складається з ряду стадій;
- по-шосте, застосування норм права має юридично оформлений характер - завершується винесенням спеціального акта, тобто акту застосування норм права, чи правозастосувального акту;
- по-сьоме, правозастосування завжди виконує роль юридичного факту, є результатом застосування правових норм, що породжує, змінює чи припиняє конкретні правовідносини.

Правозастосування - це владна-організуюча діяльність компетентних державних органів і посадових осіб, що виражається в процедурно-процесуальних формах, складається в реалізації юридичних норм щодо конкретних життєвих випадків і конкретних суб'єктів, для вирішення юридичної справи, в результаті чого виникають, змінюються, припиняються або відновлюються юридичні права та юридичні обов'язки сторін у цих справах.

- 1) Необхідність правозастосування виникає: при наявності конфліктних ситуацій, тобто коли має місце спор про право, права й обов'язки і коли сторони самі не можуть виробити загальне рішення (наприклад, розподіл майна);
- 2) при правопорушеннях, тобто коли не виконуються обов'язки, є перешкоди до здійснення права і коли необхідно прийняти примусовий захід (наприклад, стягнення штрафу, конфіскація майна);
- 3) при необхідності встановити юридичні факти (факт батьківства, факт смерті чи вторинні документи);
- 4) при вирішенні кадрових питань;
- 5) при нагородженні чи присвоєнні звань;
- 6) при вирішенні організаційних питань;
- 7) при вирішенні питань індивідуального характеру (реєстрація шлюбу).

Основні стадії процесу застосування норм права.

Процес застосування норм права може починатися з ініціативи самого правозастосувача, за указівкою вищого органу чи за заявою зацікавлених суб'єктів і являє собою систему послідовних дій, певні групи яких поєднуються в так звані стадії правозастосування.

Визначена послідовність виконання комплексу дій у ході правозастосування дає підстави говорити про такі стадії правозастосувальної діяльності:

- 1) Встановлення фактичних обставин юридичної справи.
- 2) Встановлення юридичної основи справи (юридична кваліфікація).
- 3) Рішення справи і документальне оформлення прийнятого рішення.

Перша стадія. Встановлення фактичних обставин юридичної справи -

це встановлення й аналіз фактичних обставин справи чи ситуації, що вимагає врегулювання або рішення. На цій стадії застосування правових норм потрібно установити, що дія або подія, що відбулися мають юридичне значення. Усю сукупність обставин, що підлягають установленню, можна віднести до трьох основних груп:

- а) фактичні обставини, з якими норми права зв'язують виникнення юридичних наслідків;
- б) дані, що характеризують особистість суб'єктів, причетних до розгляду відповідної справи;
- в) обставини, що спонукали суб'єктів до певної поведінки (правомірної чи протиправної).

При цьому враховуються умови, мотиви юридично значимої поведінки.

Дана стадія - це вихідна стадія процесу правозастосування. Адже саме уточнення, оцінка фактичних обставин справи, що мають юридичне значення, спричиняють юридичну оцінку фактів, що встановлюються.

Метою цієї стадії є встановлення об'єктивної істини, і по своїй суті ця стадія являє собою процесуальну діяльність, що знаходить вираження в

збиранні, перевірці й оцінці відповідних доказів у справі і їхніх джерелах. При цьому методи і способи, що застосовуються при встановленні і дослідженні обставин справи, повинні бути дозволені правом, а також етичними, науковими та ефективними.

Друга стадія. Юридична кваліфікація - на цій стадії правозастосувального процесу дається правова кваліфікація (юридична оцінка) встановленим фактичним обставинам справи, тобто зважується питання, яка норма поширюється на даний випадок, чи підпадає цей факт під її дію.

Установлення юридичної основи справи починається з вибору норми права, що підлягає застосуванню. При цьому уповноважений орган спочатку встановлює галузь права, що регулює подібні відносини, а потім у цій галузі знаходить конкретну норму, що поширюється на даний життєвий випадок.

Після цього здійснюється юридична кваліфікація самої норми. Тобто перевірка обраної норми на предмет її дії в часі, просторі, по колу осіб. А саме встановлюють:

- а) чи діє дана норма на момент рішення конкретної юридичної справи;
- б) чи діє вона на тій території, де розглядається справа;
- в) чи поширюється її дія на суб'єктів, що беруть участь у розв'язуванні справи.

При цьому, необхідно керуватися загальним положенням - “закон зворотної сили не має”, відповідно до якого неможливо застосувати норму права, хоча і діючу в даний момент, але якої не було в момент, коли відносини, що розглядаються, відбулися чи закінчилися. Також неможливе застосування норми, що не набула законної юридичної сили.

При встановленні юридичної основи справи іноді складається ситуація, при якій той самий випадок регулюється двома чи більш діючими нормами незбіжного чи протилежного характеру. Виникає колізія правових норм, що необхідно вирішити на цій стадії.

Починаючи перевірку обраної норми, необхідно установити дійсний її текст. Для цього слід користатися офіційним текстом нормативного акту, опублікованого в офіційних джерелах, кодексах.

Третя стадія. Вирішення юридичної справи і винесення правозастосовчого акту - заключна і разом з тим основна стадія процесу застосування права, у ході якої здійснюється застосування права у власному розумінні слова, у той час як усі попередні стадії готують попередні умови і матеріали для кінцевого рішення в справі. У ньому владно поширюється дія застосованої норми на факт, визначаються права й обов'язки конкретних суб'єктів. Саме в правозастосовальному рішенні норма права одержує індивідуально-владний характер, установлюється зв'язок норми права з фактом, що вирішується.

Рішення в справі супроводжується синхронно здійсненням повноважним органом (письмово чи в іншій формі) індивідуально-правового акту (акту застосування права), що є юридичним фактом і є основою для виникнення правовідносин.

Правильно прийняте рішення забезпечує законність, зміцнює правопорядок у цілому, підтримує інтереси держави і суспільства, з одного боку, а з іншого боку - охороняє права громадян, виховує повагу до закону.

Акт застосування норм права: поняття, ознаки, види.

Правозастосовчий акт, чи акт застосування норми права - це індивідуальний акт державно-владного характеру, що видається компетентними державними органами і визначає на основі правових норм права й обов'язки конкретних осіб чи міру їх відповідальності.

Ознаки правозастосувального акту:

- це елемент складного юридичного факту, без якого не може реалізовуватися конкретна правова норма;
- виходить від компетентних органів держави, має офіційно-владний характер, виражає волю держави й охороняється його примусовою силою;
- має завжди чіткий індивідуальний (персоніфікований) характер, реалізується через права й обов'язки конкретних осіб;
- спирається на певну норму права, тобто повинний бути законним і обґрунтованим, доцільним і тому ефективним;
- має визначену, встановлену законом форму (акта, документа, наказу, рішення, вироку, розпорядження), що передбачає реквізити: назву, підписи, дату, визначену структуру.

Серед актів застосування норм права слід розрізняти:

- основний акт, у якому виражено рішення юридичної справи в цілому;
- допоміжні (проміжні, додаткові, супровідні) акти, що оформляються при установленні фактичних обставин справи, у ході судового процесу, на інших стадіях.

Види правозастосувальних актів класифікуються за різними критеріями:

I. За формою зовнішнього прояву:

- письмові акти-документи;
- усні акт (наприклад, наказ командира);

- акти-дії (наприклад, жест регулювальника).

II. За суб'єктами прийняття:

- акти парламенту;
- акти глави держави;
- акти виконавчих органів;
- судові рішення;
- акти органів внутрішніх справ;
- акти прокурорського нагляду;
- акти місцевих органів влади;
- акти керівників підприємств, командирів в/ч;
- акти уповноважених органів громадських організацій.

III. За функціями у правовому регулюванні:

- регулятивні (наприклад, свідчення про реєстрацію шлюбу);
- охоронні (наприклад, адміністративний протокол про накладення штрафу).

IV. За галузевою належністю:

- кримінально-правові;
- адміністративно-правові;
- цивільно-правові й інші (крім процесуальних).

V. За юридичними наслідками:

- правостановлюючі (наприклад, про призначення на посаду);
- правоконстатуючі (наприклад, свідчення про шлюб);
- правозмінюючі (наприклад, заміна одного примусового заходу на іншу);
- правоприпиняючі (наприклад, винесення судом рішення про скасування акту, про втрату їм юридичної чинності).

VI. За характером індивідуальних розпоряджень:

- дозволяючі;
- зобов'язальні;
- забороняючі.

Приклад судового акту:

Категорія справи № [303/1004/21](#): Справи про адмінправопорушення (з 01.01.2019); Адміністративні правопорушення, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку; Дрібне хуліганство.

Надіслано судом: 09.03.2021. Зареєстровано: 10.03.2021. Оприлюднено: 11.03.2021.

Номер судового провадження: 3/303/1069/21

Версія для друку

за [ст.173 КУпАП](#).

ВСТАНОВИВ:

ОСОБА_1 , 24.01.2021 о 20 год. 00 хв. в м. Мукачєво по вул. Підопригори, в соцмережі «Facebook», висловлювався нецензурною лайкою, ображав та погрожував фізичною розправою ОСОБА_2 .

ОСОБА_1 в судовому засіданні вини свою визнав.

Потерпіла ОСОБА_2 вказала на те, що наразі претензій до ОСОБА_1 не має.

Вина ОСОБА_1 у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого [ст.173 КУпАП](#), стверджується протоколом про адміністративне правопорушення серії ВАБ №000673 від 01.02.2021, письмовими поясненнями ОСОБА_2 та ОСОБА_1 .

При накладенні адміністративного стягнення, враховуючи відсутність обставин, які обтяжують або пом'якшують відповідальність, характер вчиненого правопорушення, особу правопорушника та приходжу до переконання, що ОСОБА_1 необхідно призначити стягнення за [ст.173 КУпАП](#) у виді штрафу.

Керуючись ст.ст. [40-1](#), [283-285 КУпАП](#), суддя,

ПОСТАНОВИВ:

Накласти на ОСОБА_1 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , мешканця АДРЕСА_1 , паспорт № НОМЕР_1 , за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого [ст.173 КУпАП](#) адміністративне стягнення у вигляді штрафу у розмірі трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що становить 51 (п'ятдесят одну) гривню.

Оплату адміністративного штрафу провести, на: отримувач коштів: ГУК у Зак.обл/Мукачівська ТГ / 21081100, код отримувача (код за ЄДРПОУ): 37975895, банк отримувача: Казначейство України (ЕАП), рахунок отримувача: UA798999980313050106000007383, код [класифікації доходів бюджету](#): 21081100.

Стягнути з ОСОБА_1 , ІНФОРМАЦІЯ_1 , мешканця АДРЕСА_1 , паспорт № НОМЕР_1 , судовий збір в розмірі - 454 грн. 00 коп., який зарахувати: ГУК у м.Києві/м.Київ/22030106, Код отримувача (код за ЄДРПОУ): 37993783, Банк отримувача: Казначейство України (ЕАП), рахунок отримувача: UA908999980313111256000026001, код [класифікації доходів бюджету](#): 22030106.

На постанову може бути подана апеляція до Закарпатського апеляційного суду через цей суд протягом десяти днів з дня винесення постанови.

Суддя В.В.Носов

Правозастосовчі помилки як вид юридичних помилок

Правозастосовча помилка являє собою встановлений уповноваженим на те суб'єктом юридичної діяльності, допущений неумисно, певний неправильний результат правозастосовчої діяльності, котрий не відповідає вимогам нормативно-правових приписів і є юридичним фактом для зміни, скасування правозастосовчого акта, котрий зовнішньо виражає такого роду результат (помилку). З огляду на види правозастосовчих помилок, можна виокремлювати, приміром, такі їх види: помилки в правовій кваліфікації; встановлені та невстановлені; спірні та безспірні; повні та часткові; реальні та уявні.

Загалом правозастосовча помилка є видом «юридичних помилок». Основні види юридичних помилок: правотворчі, правозастосовчі, правотлумачні помилки.

Основні ознаки юридичних помилок:

- ненавмисність, тобто «суб'єкт помилки» не мав наміру (умислу) спричинити її існування (як певного «факту»), він загалом діяв добросовісно, вважав усі свої юридичні дії абсолютно правильними, адекватними відповідній ситуації тощо;
- спричинення певного негативного результату (фактичного і юридичного);
- мають зміст («істотний») і форму («очевидну»);
- здійснення «суб'єктом юридичної діяльності» (державним органом, його посадовою особою тощо);
- формально-процесуальний (процедурний) характер їх виявлення, виправлення;
- наявність офіційних засобів їх виправлення.

Приклади: скасування обвинувального вироку суду; визнання правозастосовчого акта нечинним;

- відсутність юридичної відповідальності за її вчинення;

Особливості застосування норм права в органах внутрішніх справ.

У діяльності органів внутрішніх справ застосування права займає важливе місце. Система цих органів є складовою частиною державного механізму. Тою чи іншою мірою вони беруть участь у реалізації кожної функції держави. Одночасно органи внутрішніх справ разом з іншими правоохоронними органами стоять на чолі такого важливого напрямку в діяльності держави, як охорона правопорядку, прав та законних інтересів громадян. Попереджувати правопорушення та активно брати участь в усуненні причин, які їх породжують, - ось головне в діяльності органів внутрішніх справ, в їх соціальному призначенні.

З точки зору змісту, форм, методів та засобів, які використовуються, діяльність органів внутрішніх справ (де право реалізується у формі застосування) може бути поділена на адміністративну, оперативно-розшукову та кримінально-процесуальну.

Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ полягає у здійсненні як організаційно-правових заходів у середині системи МВС (планування, контроль, перевірка виконання, підбір, навчання, розставлення кадрів та ін.), так і заходів, що виходять за межі внутрішньоорганізаційних відносин (здійснення охорони громадського порядку, паспортної та дозвільної системи, пожежної безпеки, безпеки руху транспорту й пішоходів та ін.). Законодавство України (зокрема, Закон України від 18 лютого 1992 року "Про оперативно-розшукову діяльність") передбачає застосування у боротьбі зі злочинністю оперативно-розшукових заходів для виявлення злочинів та осіб, які їх вчинили. Кримінально-процесуальна діяльність органів внутрішніх справ здійснюється у формі дізнання та досудового слідства.

При розгляді місця й ролі правозастосування в названих видах діяльності важливо враховувати природній зв'язок її фактичних та правових форм. Деякі автори висловлюють припущення про те, що при класифікації правових форм діяльності державних органів слід відштовхуватись від характеру їхньої безпосеред-

ньої взаємодії з правом як соціальною реальністю. У зв'язку з цим виділяють правотворчу та правозастосувальну діяльність. Остання, у свою чергу, поділяється на правонаділюючу та правоохоронну. Правоохоронна діяльність також може бути поділена на відносно самостійні різновиди: а) діяльність по забезпеченню виконання норм права (правозабезпечення); б) діяльність по розгляду правових спорів і справ про правопорушення; в) діяльність по виконанню (реалізації) державного примусу.

Таким чином органи внутрішніх справ здійснюють свої функції як через правотворчу, так і через правозастосувальну діяльність. Перша суворо обмежена й не займає провідного місця. В такій, наприклад, сфері, як боротьба зі злочинністю, органи внутрішніх справ взагалі позбавлені правотворчих функцій. Пріоритет тут якраз за їхніми правозастосувальними актами.

Певну складність являє визначення місця правозастосування серед інших форм правореалізуючої діяльності органів внутрішніх справ. У загальному вигляді можна констатувати, що багато зі своїх функцій органи внутрішніх справ реалізують шляхом виконання закону, використання прав, які їм надані. При цьому вони готують необхідну базу для правозастосувальної діяльності інших органів (наприклад, суду). І тільки там, де учасники правовідносин не можуть самостійно реалізувати своїх прав та обов'язків, органи внутрішніх справ здійснюють застосування норм права, усуваючи перешкоди.

Питання для самоконтролю

1. Що розуміють під реалізацією норм права?
2. Які є форми реалізації норм права?
3. Які є форми безпосередньої реалізації норм права?
4. Що розуміють під правозастосуванням як особливою формою реалізації норм права
5. Що розуміють під стадіями процесу застосування норм права?
6. Які є основні стадії процесу застосування норм права?

7. Що розуміють під актом застосування норм права?
8. Які ознаки притаманні актам застосування норм права як виду правових актів?
9. Які є види актам застосування норм права?
- 10.** Чи існують електронні правозастосовчі акти?